

את התאריך העברי ואת התאריך ה... — לזה אני מציע תאריך כללי. כי התאריך הוא באמת כללי, שכן הוא משמש לאומות רבות בכל העולם. יש להבחין בין שני הדברים: לוח כללי, תאריך כללי. אין כאן עניין של לעז.

הא' בן-חיים: אני רואה כאן שתי בעיות: (א) מה ראוי לומר: ספירה או מניין, או שמא אין נפקא מינה; (ב) מה יהא התואר של לוח זה, נוצרי, כללי וכו'. עובדה היא, שאנחנו משתמשים בספירה, שהיא נוצרית, כאן במדינה, ואינני רואה פגם לקרוא לילד בשמו. לוח זה הוא נוצרי. אם אומרים כללי, מוציאים אנו כאילו את הלוח שלנו מחזקת כלליות לגבינו.

הא' פריץ: השם צריך להביע את המושג. נוצרי — זה עניין היסטורי. אנו מתכוונים ללוח המקובל בעולם התרבותי, והוא הלוח המקובל, וזאת אנו רוצים להביע.

הא' שלי: יש צורך במונח במשפט כגון: "אתה משלם לפי הלוח העברי, ולא לפי הלוח ה...". נוצרי — קשה. בקיצור לטה"נ אפשר. כללי — הוא המוצא, אך אולי טוב חיצוני. הא' טורסיני: ראינו את כל הקשיים. להרגשתי הנוצרי אומר את האמת. אני מציע, שעוד נעין בדבר

הישיבה השלושים ושלוש

ביום י"ב בטבת תש"ד בשעה 4.30—7.00 בערב, בבית האקדמיה בירושלים.

הנוכחים: החברים האדונים אברמסון, אורבך, בן-חיים, ברגרין, גרינברג, טורסיני (י"ר), ייבין, מירסקי, מלמד, קוטשר, רבין, ריבלין, שירמן. חברים יועצים: הגב' גרבל והאדונים בלאו, בן-נון, זיידל, לייבל, קרוא, שבטיאל, שלי.

האורח הא' פאולוס האגוס.

המנהל האמרכלי הא' מנור.

המזכירים המדעיים הא' איתן, דותן, מדן, מנצור.

האדונים אירמאי, בורלא, כהן, מלצר, סלושץ, הלקין, עגנון, פריץ, שפאן — הצטדקו על היעדרם.

סדר-היום: א. הודעות ואישור זיכרון-הדברים מישיבה ל"ב

ב. נטיית השם, פרק א': הקמץ הגדול

א. הא' טורסיני: הזמננו כאורח לישיבותינו את הא' פאולוס האגוס מחבש. שבא אלינו ללמוד את בעיות חידוש הלשון העברית, דבר שיהיה לו לעזר בהקמת ועד לחידוש הלשון החבשית. אני מקווה, שילמד הרבה כאן ושנוכל ללמוד ממנו ומלשונו.

בעניין השינויים בחוק האקדמיה שהצענו לממשלה באה המזכירות בדברים עם משרד החינוך והתרבות.

הא' איתן: התברר, שעם בחירת הכנסת החדשה ועם הקמת ממשלה חדשה צריך לחזור ולהגיש את העניין לממשלה.

הא' טורסיני: אני מביא לאישור את זיכרון הדברים של ישיבה ל"ב. לא קיבלנו כל ערעור עליו.

אושר זיכרון הדברים של ישיבה ל"ב

ב. הא' טור-סיני מבקש מהא' בן-חיים לאמור דברי הקדמה קצרים לדיון. הא' בן-חיים: ההצעה, שאנו עומדים לדון בה היום, הונחה על שולחן האקדמיה בי"ט באייר תשי"ט¹, ובאותה הישיבה הקדמתי לה, בשם הוועדה לדקדוק, דברים על המטרה שהייתה לנגד עיני העוסקים בהכנת הצעה זו, על דרך עבודתם ועל טיב ההצעה עצמה. דברים אלו נכללו בזיכרון הדברים של אותה הישיבה² והוגשו לכל החברים. לפיכך פטור אני מלחזור על מה שכבר נאמר, אלא מבקש אני רשות להזכיר הפעם כמה עניינים, שמן הראוי שלא נשכח אותם בשעת הדיונים והוויכוחים על ההצעה הזאת.

א) האקדמיה — ולפניה ועד הלשון — נדרשו במשך שנים הרבה לחוות דעה על שאלות לשון, שלא הייתה, ועד היום אין, עליהן תשובה מוסמכת הלכה למעשה בספרי הלימוד ללשון, כי רוב השאלות הללו צצו ועלו עם חידוש הדיבור העברי. כוונתי לא רק לחידושים, שנתחדשו בדורות האחרונים, ולמוסדנו יד הזקה בכך, אלא גם לצורות לשון ומלים עתיקות, שבאו אל לשוננו, בעיקר ממקורות שמחוץ למקרא, ואילו הדקדוק שלנו נשאר רובו ככולו מקראי, ואין בו תשובה עליהן. גם מלים מעטות שבמקרא, שחזרו לשמש בלשוננו, לא כל נטיותיהן יוצאות בבירור מדקדוק המקרא עצמו.

במשך שנים נהגה האקדמיה להשיב לשואלים, והם רבים מאוד, תשובות בחינת "הוראת שעה", ובינתיים נעשתה פעולה שיטתית להכין פתרון כולל לכל השאלות האלה ולשלב במסכת הדקדוק הכללי, הווי אומר: מטרת הוועדה הייתה להציע נורמה, תקן דקדוקי, המכוון ללשון ימינו. וברור שהתכוונה הוועדה ללשון הרשמית, כפי שהיא צריכה להילמד בבתי הספר ולשמש בעיתונים ובפרסומים הרשמיים, ובכללם בפרסומינו אנו. לא התכוונה הוועדה כל עיקר להתערב או לחוות דעה על השימוש בצורות לשון ברמה העליונה, ברמת הספרות. אם יש בהצעה זו גזירות, הרי אלו גזירות שרוב הציבור יכול לעמוד בהן וחייב לעמוד בהן, ומיעוטו אינו חייב בהן.

ב) אין צריך לומר, שהשאלות, שטרחו הוועדה ביישובן, קשות היו עד מאוד. שכן אמת, אין להן תשובה בדקדוק המקרא, אבל על פי רוב יש כמה וכמה תשובות המתהלכות בעם בין בתקופות הקדומות ובין בזמן הזה, והיה על הוועדה לשקול בכל פרט ופרט מה לקרב, וחמורה מזו, מה לרחק. אביא דוגמה אחת בלבד. מלת עֲזָרָה בסמיכותה ובנטיותיה מתהלכות שלוש דרכים: עֲזָרָה (נשים), עֲזָרָה, עֲזָרָה. כל אחת מהן מוצדקת ומאוששת במקורי הלשון הקדומים וברציפות המסורת הלשונית. עדות שונות ביררו לעצמן כל אחת דרך משלה, ואילו הוועדה שאפה — ואף נדרשה — להכריע, איזו דרך ראויה להיות הדרך בלשוננו הרשמית, וזו ברה קשה, כי היא בררת הנכון מן הנכונים. אילו באנו להכשיר את כל הדרכים — ויש טעמים לכאן ולכאן — היינו רואים בסופו של דבר כלל בדקדוק מפוצל לכמה כללי משנה וליוצאים מן הכלל המרובים מן הכלל עצמו, דבר הרווח למעשה היום, ומכיוון שזו מעמסה קשה על הדובר עברית, ברור, שהוא יפתור לעצמו את השאלה, ואולי לאו דווקא בכיוון הרצוי לנו. על כל פנים דרושה החלטתנו המחנכים בשאלות הלשון והדקדוק, וכמו שאמר אחד המחנכים: רוצים המורים לדעת, כמה ציונים בעיפרון אדום — והיכן — מותר להם להטיל במחברות תלמידיהם. איננו יכולים להשתמש מלומר, מה הדרך הנראית לאקדמיה, כי, כאמור, אם לא תכריע האקדמיה, יכריעו אחרים בדבר, ולא דווקא בכיוון הרצוי. כי הפתרון של הוועדה שומר, עד כמה שאפשר, על המסגרת הכללית המורשת, מרחיבה ומתקין לה את כלי הקיבול לצורות החדשות שנוצרו, מאז נקבעה מסגרת זו. אבל לא רק תשובות

1 זיכרונות האקדמיה ללשון העברית, כרך ו (תשי"ט), עמ' 68—72.

2 שם, עמ' 60—68.

לשאלות השנויות במחלוקת יש בהצעה, אלא גם דברים המקובלים על הכול, שלא מצאו עדיין את מקומם ושילובם בדקדוק העברי. והצעה זו דואגת להם. למשל אזכיר: הריבוי בסמיכות יְהוּדִי הוא לא על טהרת הדקדוק המקראי, בעצם בניגוד לו, בכל זאת אין איש חולק על הצורה, אבל נחלקו הדעות בעניין עֲרַב־עֲרַבִי, והעניין הדקדוקי ביסודות אחד הוא. גם זו שאלה מתחום עיסוקנו.

ג) מה שהוגש למליאה עכשיו. כונה בכותרת בטעות "הצעת כללים". אין אלו כללים ממש, אלא גופו של החומר הדקדוקי מפורט, מבורר וממוין לצורך הדיון, והוא אך פרק ראשון בתוך שאר פרקי הדקדוק העברי, שהוועדה עומדת להביאם בהמשך הימים לפני המליאה. כלל נבון בדקדוק הלשון אינו, כידוע, גזירה מלמעלה, אלא הוא מסתכם מן הפרטים הרבים העושים אותו. הוועדה לא ראתה לטרוח כבר עכשיו לגסס כללים, כיוון שרוצה היא לדעת, מה תחליט המליאה בפרטים, שמהם עתידה הוועדה להרכיב את הכללים. אבל היא ברורה, שהחלטותיה של הוועדה בפרטים שלפנינו מתכוונות לכמה כללי יסוד, שינוסחו על פי תוצאות הדיונים כאן. למשל, המובא בסעיפים ה', ו', סוף ז', י"א, י"ד—אם אמנם תאושר הצעת הוועדה—יסתכם בכלל אחד, וכך יהא בערך לשונו: כל שם עברי המסתיים בסופיות — ית ו—אין משתנה בנטייה. בכלל זה יצורפו אך דוגמאות מעטות מכל הסעיפים האמורים; וכיצא בזה שאר הכללים.

ד) לבסוף עליי עוד לומר: ההצעה בכל סעיפיה היא אחידה ומוצעת היא על דעת כל חברי הוועדה, ואין צריך לומר שהשגת ההסכמה הזאת עלתה לוועדה בשנים רבות של ישיבות ודיונים. ולא הכרעה אחת קשה היא לחברים שונים שבוועדה, ואני מרמז בייחוד לסעיף ד'. אבל ראתה הוועדה, שטוב כלל פשוט אחד והגיוני, המקל את לימוד הלשון, מריבוי נהגים, אפילו הם כולם מושרשים ומקובלים.

אני מציע הצבעה בשני שלבים: על כל סעיף לעצמו, וזו הצבעה שאינה מחייבת עדיין, ורק עם גמר הדיון בכל הסעיפים, הקשורים זה בזה, הצבעה מחייבת.

הא' בן-בן: יש שאלה אחת מן השאלות שהזכיר הא' בן-חיים, שאין תשובה עליה בספרי הדקדוק, וכן גם כאן: אותו קמץ שאינו משתנה, מה דינו בנסמך בהברה סגורה בלתי מוטעמת? לעניין זה אני רוצה להציע הצעה.

הא' טור-סיני: נלך לפי הסדר, וכשנגיע לעניין זה, יהיה אפשר להציע הצעות. יש הצעות לניסוח, אבל אלה אינן שייכות לדיון כאן. אם כתוב, למשל, בהערה לסעיף ג' "וכן בשם ספר המקראי", היה צריך להוסיף מראה מקום, שזה בדברי הימים ב'.

הא' לייבל מבקש הסבר נוסף לסדר ההצבעה.

הא' טור-סיני: קודם נצביע על כל סעיף וסעיף, ולבסוף תהיה עוד פעם הצבעה כוללת, שתאשר את ההצעה כחטיבה אחת, משום שהפרטים קשורים זה בזה.

הא' מדין קורא כלל א' של ההצעה:

הקמץ מתקיים בכל מקום שהוא בא לתשלום דגש, כגון: עָרִיץ, עָרִיצִים; רְהִיט, רְהִיטִים; שָׁרִיג, שָׁרִיגִים; חָרַשׁ, חָרָשִׁים, חָרְשִׁי¹; (צָר), צָרִי, צָרִיכֶם, צָרָה, צָרוֹתֶיהָ; וכן כיצא באלה.

הא' בן-חיים: הא' כהן מציע: רְהִיטִים.

הא' טור-סיני: השאלה היא, אם אנחנו מתירים סטייה מן המקרא, ששם כתוב רְהִיטִינוּ.

1 המקף בא כאן ובשאר הדוגמאות כסימן טכני בלבד, שהצורה היא של סמיכות.

הא' מלמד: רְהִיט בא במקרא בהוראה אחרת, ואני מבין, שהא' כהן מציע רְהִיטִים לשם הבדלה מן הכוונה של המקרא.

הא' טור־סיני: בתנ"ך הכוונה היא כמו הכוונה היום.

הא' מלמד: בתלמוד יש: הקורות והרהיטים.

הא' טור־סיני: אינני אומר, שזה הפירוש היחידי שהוצע — לדעתי הוא היחידי הנכון.

הא' ריבלין: מה ההבדל בין עָרִיץ ובין שָׂרִיג? בוודאי יש כוונה בכך, שהביאו שתי דוגמאות אלה.

הא' ברגרין: בקשר למלה רְהִיט — זה עשרות בשנים נתקבלה בקהל הצורה רְהִיטִים, ולמה נִשְׁנָה?

הא' שירמן: יש גם מלים במשקל פִּעֵיל, שהקמץ משתנה, מפני שאינו תשלום דגש. הא' בן־נון: מי שרוצה לקבוע בריבוי רְהִיטִים, יצטרך לקבוע ביחיד רְהִיט, ולכן זה אינו סותר את הכלל העומד לדיון.

הא' מירסקי: הא' כהן מציע לקבוע רְהִיט גם ביחיד; אם כן, הדבר אינו שייך כלל לדיוננו.

הא' בן־חיים קורא את שני הכללים הראשונים ומסביר את כוונת ניסוחם.

הגב' גרבל: יש משקל שבו עי"ן הפועל דגושה: כִּפְּרִי; לעומת זאת יש חֲסִיד, חֲסִידִים. במקרה שעי"ן הפועל אינה מקבלת דגש, ההבדל מתחסל, לכאורה, בצורה היסודית. הדוגמאות כאן באות ללמד על המשקל, אני חושבת, שהכלל הזה טוב.

הא' קרוא: חושב אני, שיש צורך בניסוח יותר ברור. אם זה כתוב לעם, ונאמר כאן, שהקמץ בא בשביל תשלום דגש, אזי יאמר הקהל: צָרִיךְ, צָרִיכִים. מניין ידע הקהל, היכן תשלום דגש והיכן לא?

הא' טור־סיני: כשנוציא את הכללים לציבור, נאמר, שאנחנו רואים מה שיש בתנ"ך בעיקר כמיסוד על דגש שהושלם.

הא' מדן: משיב אני למר קרוא, וזו תהיה תשובה לשאלות רבות. הניסוח שבהצעה אינו ניסוח ל"צרכן", אלא לחברי הוֹשֵׁב כֹּאן. כשנססח זאת ל"צרכן", תהיה כל ההצעה בת כללים אחרים, ולא בת 22 סעיפים. כאן הוצרכנו לפרטה לפי צורכי הדיון, ולא ראינו צורך כאן במראי מקומות ובפרטים, שהם ברורים לחברי האקדמיה, ואינם נדרשים אלא ל"צרכן" בלבד. נשלים זאת, לכשנדע מה ייכלל בהחלטה ומה לא ייכלל בה.

הא' טור־סיני: האם אתם מאשרים את הכלל הזה?

הא' ייבין: צריך להוציא גם את המלה רְהִיט וגם את המלה עָרִיץ.

הא' טור־סיני: כשנכתוב בשביל העם, נכתוב מהו משקלו של עָרִיץ.

כ ל ל א' נ ת ק ב ל ל ל א ה ת נ ג ד ו ת .

הא' מדן קורא כלל ב' של ההצעה:

כל קמץ הבא בהברה פתוחה שלישית שלפני האחרונה (מלעיל דמלעיל) של השם, בין שהוא לתשלום דגש ובין שאינו לתשלום דגש, מתקיים בכל הנטיות, כגון: בְּרִיתָא, בְּרִיתוֹתֶיהָ; דְּרַבְּנָן, דְּרַבְּנָנּוּ; צְרַפְתִּי, צְרַפְתִּיּוֹת.

נאמר כאן הברה פתוחה שלישית שלפני האחרונה, כי גם השווא הנע נחשב להברה. בדוגמה צרפתי, צרפתיות לא נוקדו הפ"א והתי"ו, כי זוהי שאלה, שהוועדה דנה בה בפרק שעוסק בפתח ועדיין לא הוכרעה. המעניין אותנו כאן הוא הקמץ של הצד"י.

הא' בן־נון: שני ביטויים עשויים להיות מטעים: (1) הביטוי מלעיל דמלעיל משמש,

כרגיל, לציון תחולת הטעם (כגון ב"הֶאֱהֶלְהָ" (2) הביטוי ההברה השלישית שלפני האחרונה — עשוי להשתמע כרביעית או כשלישית. מוטב לכתוב שלישית מן הסוף. בדוגמות לקמץ מתקיים בשלישית מן הסוף רצוי היה להוסיף גם מֶסֶרֶת (ואולי עוד במשקל זה).

הא' טור-סיני: בנוגע לניסוח צדק הא' בן-גון באמרו, שאין להשתמש בביטויים המשמשים לגבי הטעם, ולא לגבי מקום ההברה.

הא' בן-חיים: מסופקני, אם הדין עם הא' בן-גון האומר, שמלעיל מציין את סוג הטעם. מלעיל במובן זה הוא קיצור לשון מן טעמו מלעיל וכו'. מלעיל כשלעצמו הוא מונח להברה.

על כל פנים הוועדה תודה לכל חבר, אם יציע הצעות בכתב לניסוח. מוטב שנצטמצם כאן בדיון על הנושא.

הא' ברגרין: גם אני מסכים עם דברי הא' בן-גון, שיש לשנות את הניסוח כאן. מלעיל דמלעיל אינו מקובל בספרי דקדוק. בעניין שווא נע יש ניגוד בין ספרי הדקדוק המדעיים החדשים ובין ספרי הדקדוק הישנים. מוטב שלא נתעסק עכשיו בניסוח.

הא' ריבלין: אם יש למי שהוא להעיר לעניין הניסוח, יעיר פה, אלא שיעיר גם בכתב. בנוגע לשווא נע, יהיה כדאי לבאר זאת כאן.

הא' טור-סיני: מי בעד אישור הכלל בסעיף ב'?

כלל ב' נתקבל ללא התנגדות.

הא' מדין קורא כלל ג':

הקמץ מתקיים במשקל קָטַל בהברה פתוחה בשמות, שע' השורש שלהם היא א' או י', כגון: שָׁאֵר, אֵיִל, נִיר, סִיג, שִׁיר(ים).

שאר השמות דינים כדיון משקל קָטַל: עֲנָק, עֲנָקָה, עֲנָקִי, עֲנָקֶיךָ; קָתַב, קָתַבִּי; שָׁטַר, שָׁטַרִי.

הערות: בשם קָרַב, מִרַר קָרְבוֹת מתקיים הקמץ: קָרְבוֹתִי, קָרְבוֹת־רְחוֹב, וכן בשם סֶפֶר המקראי (במובן ספירה) ובשם סֶפֶר התלמודי (במובן גבול). ובמקרא קיים הקמץ במשקל זה גם בסמיכות היחיד: קָתַב־ (גִּיאַ קָתַב־), יָקַר־ (גִּיאַ יָקַר־), שָׁאֵט־ (נפש), שָׁאֵר־ (ואף בספרות שאחר המקרא: שָׁאֵר ירקות), וכן בריבוי של עֲבָד־ (=עבודה), עֲבָדֵיהֶם; אָסַר, אָסַרְיָהוּ.

הא' בן-חיים: יש כאן טעות דפוס: יש אֶסְרִיָּה, ולא אֶסְרִיָּהוּ. יש לנו במקרא מספר מלים, שיש להן קמץ, ואפילו בסמיכות הקמץ הזה מתקיים, כדרך המלים בארמית. המלים הללו נתרבו בעברית שלאחר המקרא. למשל: המלה קָתַב נותנה לנו במקורות הקדומים בנטייה כמו המלה דָּבַר, את קָתַבִּי הכניס, כמדומני, ברודי. המדקדקים היהודים כמו רבי יונה אבן גבאי, אע"פ שידעו ערבית וידעו, שבה התנועה ארוכה, לא השגיחו בכך ודגו את המלה כתב, כאילו היא דָּבַר. הדבר נוגע גם למלים אחרות, כמו עָנַן. כיוון שלפני 30 שנה נעשה הניסיון לבסס את דקדוקנו על הדקדוק המשווה, נוצרה ערבוביה, ויש מנהגים שונים. מצד אחד יש שִׁטְרִי ומצד אחר שִׁטְרִי (התשבי מדבר נגד שִׁטְרִי), כנגד מְשִׁירִי כנסת הגדולה נמצא בכ"י אופמן מְשִׁירִי. אנחנו השתדלנו למצוא כלל מכוון, אימתי לקיים את הקמץ ואימתי לבטלו, ולשלבו בכללי הלשון המופתית. מצאנו, שהקמץ במקרא כשהוא בא לפני א', י' הוא מתקיים (אפילו הוא קצר מבחינה היסטורית). אומרים חֲטֵאִיָּהּ ולא חֲטֵאִיָּהֶם. הוועדה לא רצתה להרבות ביוצאים מן הכלל, לפיכך כללה בכלל גם פְּרִטִי, כִּלְלִי; מה שהוצאנו מן הכלל היא המלה עֲבַד, שאינה בשימוש היום.

הא' בן-גון: אי אפשר לקבל את הכלל הזה, ולא רק מפני שיש כאן כאילו הכרעה

שרירותית. אילו היה זה הנימוק היחיד, הייתי מוכן להסכים, כיוון שיותר לנו להחליט בשרירות לשם הפשטות. אבל אי אפשר לשכנע את הציבור, שבכל משקל קטל צריך לשנות את המקובל ולבטל את הקמץ ולומר פֶּפֶר פֶּפֶר, פֶּלֶל פֶּלֶל ועוד, ורק משום שאנחנו חייבים לקיים את יוצאי הדופן המועטים פֶּתְבִי, שְׁטְרִי וּפְסָקִי, שהם אמנם מקובלים. שאר השמות נוטים לקיום הקמץ, לרבות כל אותם חידושי מונחים, שנתחדשו במכוון לפי משקל זה, על מנת שיתקיים בהם הקמץ (והם רבים!). ואין אנו רשאים לגזור על הרוב, שיתבטל מפני המיעוט. איני יודע, מה הרע בכך, אם נאשר את הכלל הנוהג, שבמשקל קטל הקמץ קיים, וליד כלל זה נכשיר גם את שלוש הצורות החריגות ונכתוב: מותר לומר גם פֶּתְבִי, שְׁטְרִי, וּפְסָקִי וגם פֶּתְבִי, שְׁטְרִי, וּפְסָקִי; אגב, יכולני לתאר לעצמי כפילות זו לברכה בעתיד, שכן אפשר שנרצה להבחין בין "פֶּתְבִי הקודש" או "פֶּתְבִי הסופרים" ובין פֶּתְבִי פלסטר", למשל, היינו דברים שבכתב. בנקודה זו אוסיף את ההערה הכוללת בדבר בעית הנסמך, כלומר, הקמץ שבהברה סגורה בלתי מוטעמת, ואני מציע להחליט עקרונית, שלעולם אין קמץ בהברה סגורה בלתי מוטעמת, בין שהמדובר בקמץ חולף ובין שהמדובר בקמץ קיים: בנפרד פֶּתְבִי (בקמץ), בנסמך פֶּתְבִי (בפתח). אני מציע אפוא להקדים לכל הכללים המוצעים כאן (שניסוחם צריך לבוא בקיצור רב) שני הכללים: (1) קמץ קיים הוא קמץ המתקיים בכל הברה פתוחה ללא זיקה כלשהי לטעם, וקמץ חולף הוא קמץ אשר מקומו בהברה פתוחה רק כשהיא מוטעמת או סמוכה לטעם; (2) כנ"ל, לעולם אין קמץ בהברה סגורה בלתי מוטעמת — כאן שני הקמצים ייפרכו לפתח. בהתאם לכך ולאמור לעיל, נחליט, שהקמץ יהיה קיים במשקל קטל (ונכשיר גם פֶּתְבִי...). ובנסמך יבוא פתח, אע"פ שנכשיר גם את הצורות המקראיות בקמץ בנסמך, כגון שֶׁאֵט, כארכאיות בלבד, כמובן, שאין אנחנו חייבים לנהוג על פיהן. כלל עקרוני זה יפתור לנו ממילא את הבעיה הדומה גם בסעיף ז'.

הא' קוטר מצטרף לדעתו של הא' בן-נון: אין לפני רשימה של מלים במשקל קטל. בין שנחליט כך ובין שנחליט כך, נצטרך לעקור כמה מלים מן השימוש המקובל. השאלה היא שאלה של כמות, כמה נצטרך לעקור, אם נחליט בצורה אחת, וכמה לעקור לפי הצורה השנייה. ברור, כי יש להעדיף אותו כלל, שלפיו נצטרך לשנות פחות, היינו, לדעתי צורת קטל בקיום הקמץ. שאם לא כן, נצטרך ללמד את הציבור לומר פֶּלֶלִי, פֶּרְטִי וגם לאמור פֶּרְטִי ויש חשש לפֶּקְקִי, כלומר עלינו לעקור מלים רבות מן השימוש המקובל. בעניין פֶּפֶר אינני בטוח, מהו המצב כיום. אני מציע אפוא לסעיף זה את הכלל הבא: משקל קטל כולו נוהג בקיום הקמץ, יוצאים מן הכלל: עֶנֶק, כֶּתֵב, ואשר לשֶׁטֶר נרגיל את הקהל לומר שְׁטְרִי, כמו שזה מקובל, למשל בשְׁטְרוֹתֵי, ויהיה לנו כאן כלל פשוט.

הא' בן-נון: לגבי המלים המעטות אינני גורס יוצאים מן הכלל, אלא הכשרת שתי צורות גם יחד.

הא' טור-סיני: לאחר שנצביע על הכלל, נראה, אם יש יוצאים מן הכלל, ומהם. הא' לייבל: הא' בן-נון מציע לנו להחליט על שתי צורות, ששתיהן מותרות, בלי הכרעה לצד אחד. אין הוא מסכים לקביעת יוצאים מן הכלל. אולם אם תפקידה של האקדמיה הוא נורמאטיבי, כיצד תוכל לומר: מותר כך ומותר כך? או נכשיר כל מה שמצוי בשימושנו, או נקבע כלל אחד עם יוצאים מן הכלל. אי-אפשר, לדעתי, לקבוע כלל עם יוצאים מן הכלל לשני הצדדים כאחד.

הא' ריבלין: נראה, שיש כאן אותו העניין במשקל כֶּתֵב. בערבית אין בעיה כזאת, כי יש אל"ף במשקל זה.

הא' רבין: שמח אני על החלטת הוועדה בעניין זה, כי היא בכיוון התפתחות הלשון,

וכן שהיא נמנעת מליחד לקמצים מסוימים תכונות מיוחדות על פי מוצאם. אני מציע שינוי בדבר אחד. הציעו יוצא מן הכלל באל"ף וביו"ד, ואני מבין, שההחלטה באה בעיקר מסיבות, שהייתי קורא להן "אסתטיות". מאותה הסיבה הייתי מוסיף עוד יוצא מן הכלל. כשיש לפנינו שורש ע"ע, כלומר, להוסיף במשפט הראשון של סעיף ג': פְּלָלִי, פְּקָקִי וכו'. הא' ייבין: משבח אני את הוועדה, שמצאה עוז לקבוע כלל, שמתיישב עם הכללים האחרים. כנגד דברי הא' בן-נון אומר אני: אם הקמץ איננו משתנה, גם בסמיכות הוא איננו משתנה. אין אנחנו מבחינים בין קמץ לפתח; ולמה לנו כל המעמסה הזאת שתקשה על התלמידים? יש להביא אפשרות, שיהיו בה מינימום של יוצאים מן הכלל. לא הייתי תומך בהצעת הא' רבין לעניין שורשי ע"ע.

הא' ברגרין: הא' בן-נון מציע להתיר בנסמך גם פְּתָבִי. על זה יש לומר, שתמיד קראו רק פְּתָבִי הקודש, וכך מנוקד בניקוד בבלי מתקופת הגאונים, ובכתבי יד יש הרבה כיתבי מלא יו"ד. התייגים המדייקים בלשון הארמית, ושם הם קוראים בסמיכות פְּתָבִי, קוראים עד היום במשנה שבת, כמו שאר העדות, כְּתָבִי בביטול הקמץ. שד"ל היה הראשון, שכתב, שהקריאה המקובלת משובשת, ודרש לבטל מסורת היהודים שלאחר התנ"ך, קיבלו את דעת עליו. המדקדים הנכרים, שלא הכירו את מסורת היהודים שלאחר התנ"ך, קיבלו את דעת שד"ל, ואחריהם נגררו אצלנו מחברי ספרי לימוד, מבלי לכבד מסורת עתיקה של העם כפי שעשה פרופ' שטראק, שחזר בו מניקודו הראשון וניקד במהדורה האחרונה של מבואו לתלמוד כקריאת העם. שד"ל קיים את הקריאה שְׁטָרִי חוב (בקיום הקמץ) וקרא כך גם פְּתָבִי, אולם ר' יוסף קמחי סמך בספר זכרון על הקריאה הנפוצה מאוד של כתבי הקודש, שלא היה לו בה צל של ספק, ופסק לפי זה לומר שְׁטָרִי (בביטול הקמץ), וכל מדקדקינו הראשונים והאחרונים עד המסלול של קָסְלִין ותלמוד לשון עברי של בן-זאב קיבלו את דעתו של ר' יוסף קמחי. והכול נוהגים היום לומר פְּסָקִי דין, וכן אומרים פְּרָטִי פרטים. ומן הראוי להביא עוד בחשבון את בעית ערבוב שני המשקלים, משקל פְּתָב ומשקל דָּבֶשׁ הַסְּגוּלִי (ביורור על כך בעניין סג, לשוננו י"ו, עמ' 5 ואילך, ובייחוד עמ' 8), שתמצא את פתרונה על נקלה, אם תתקבל הצעת הוועדה.

הא' גרינברג: יש מלים אצלנו, שנשתבשו אגב הדיבור, ויש לעשות לתיקונן בחומרה יתרה. ויש מלים, שבשיבושיהן היו חיות על דרך השימוש בעם, במשך ימי הגולה, ועל תיקונן אפשר לוותר, כי הן מעטות במספרן ותשמשה כ"יוצאות מן הכלל". דעתי, שצריך להחמיר בענייני הלשון, כי אנחנו עדיין בני דור שלא גדל כל-כולו על ברכי שפת-אם עברית ממש: עדיין אנו מרוחקים ממקור המקורות של לשוננו, ועדיין שולט בנו רוח התרגום והצליל האסוציאטיבי של כמה לשונות זרות. צריך להחמיר בכללי הדקדוק המקובל אך ורק לגבי המלים המקראיות וכן לגבי יתר המלים המחודשות לפי נטיותיהן. ואולם לגבי מלים שלא ביטוד המקרא אפשר להקל: אם יש אחריהן יסוד שימושי עממי חי, כאמור לעיל. הא' טור-סיני: מציע אני, שלא נצביע מיד על כך, אלא שתיערך למחר בבוקר רשימה, שתבליט בדיוק, במה אנחנו משנים מן הנוהג, אם אנחנו הולכים לפי שיטה אחת, ובמה אנחנו משנים מן הנוהג, אם אנחנו הולכים לפי השיטה השנייה. הדרך, שהציע הא' בן-נון, היא הדרך ההיסטורית. כדאי שנראה בטבלה את השינויים בכל אחת מן הדרכים המוצעות. הא' בן-חיים: הוועדה בדקה כל מלה ע"פ מילון והכריעה אח"כ. ובמשקל קָטֵל יש חלק מן המלים, שהן מלים מתות, ואינני יודע, אם מספר המלים המתות הוא שיכול להכריע. הוועדה לא החליטה סתם.

ולעניין עצמו — קמצים במקרא מתקצרים לשואים לפי כללים מסוימים, מלבד יוצאים מן הכלל מועטים. בניקוד המקראי הקמץ אינו קיים, למשל, במלים כגון קָרְפָן קָרְבָנוֹתֵיהֶם,

ולא קִרְבָּנוֹתֵיהֶם, ומתקיים כנגד הכללים בצורות אחרות כמו חֲטָאִיהֶם, ולא חֲטָאִיהֶם; שֶׁשׁוֹן בסמיכות — ולא שֶׁשׁוֹן. ניסינו למצוא, מה הנוהג המקובל היום. אין זה נכון, שהתרגלנו לקיים בשנים האחרונות את הקמץ, צריך לראות את השאלה לא רק לגבי משקל קָטַל, אלא לגבי כל המשקלים בעלי אותו קמץ. החוקים בניקוד המקרא אינם מבחינים בין קמץ במעמד מסוים בפועל ובינו בשם. כמו דָּבַר — דְּבָרִים כך פָּעַל, פְּעֻלָּתוֹ. האם אנו שואפים לפצל את הכללים בקמץ לגבי כל משקל ומשקל, עד שלא יהא בידנו שום יכולת לניסוח כלל מקיף?

הא' בן-נֹן: צדק פרוץ בן-חיים, שראה כאן סלע מחלוקת רציני. עלינו להיזהר מאוד, גם לדעתי, לבל ניתן ממשול לפני העיוורים. בכוונה לא דיברתי על הנימוקים ההיסטוריים, אף כי אפשר להביא כאלה להצדקת דעתי, משום שהוסכם, שלא לשעות לנימוקים אלה. אך לצד המעשי הנורמאטיבי, התכוונתי. ואף אני מסתמך על אותם הנימוקים, ששמעתי מפי החבריא, שדיברו נגד הצעתי. דיברו על הנטייה השלטת היום — אבל הנטייה היום היא דווקא לקיים את הקמץ. ואני מתכוון לא לבועטים בכללי הלשון, אלא לציבור הנוטים לקבל על עצמם מרותם של חוקי הלשון ושל האקדמיה ללשון. ככל שנרצה להקל מעליהם, עלינו לקיים את הקמץ, ועל כל פנים אל נטיל עליהם חומרות יתרות של שינויים מן המקובל עתה כד ין. אם ברצוננו להילחם בנטייה לקיים את הקמץ ש לא כד ין (כגון פִּתְבָּחַם), מוטב, שנצמצם את חזית המלחמה לתופעות הנדונות. לא יהא זה נכון להילחם בכך ע"י כלל חדש, שכל קמץ בהברה, שאינה סמוכה לטעם, יתקצר לשווא. הרשימה שלנו תעיד נגד הכלל הזה (משקל קָטַל, שבו הקמץ קיים ואינו משתנה. וכן בסעיף ט', סעיף י' וסעיף ו'). השאיפה להאחדת הקמץ תביא אפוא בהכרח לריבוי בלתי רגיל של היוצאים מן הכלל, כלומר להחמרה יתרה.

הא' בן-חיים: האם בדקת את מה שמתקיים לעומת מה שלא מתקיים?

הא' בן-נֹן: לא ספרתי, אך חוששני, שגם הוועדה לא ספרה את מספר הקמצים הקיימים. גם בחידושי המינוח של האקדמיה תמצאו קמצים על קמצים שאינם משתנים, ובייחוד במשקל קָטַל, שנבחר מדעת על מנת לקיים את הקמץ; אין כאן אפוא מלים מתות בלבד, ואשר להערתו של הא' ייבין נגד הפיכת הקמץ הקיים לפתח בסמיכות — הן הוועדה גורסת כך בסעיף ז', ואני לא באתי אלא להעמיד את הכלל הזה כעיקרון בראש הרשימה.

אינני בעד "יוצאים מן הכלל", בכל הרשימה, אם יוחלט כך או אחרת. לפי דעתי, יש פה ושם מקום לשתי צורות מקבילות גם בלשון, שנקבעה בדרך נורמאטיבית. מוטב להכשיר את שלוש הצורות פְּתִיבִי, שְׁטִירִי, פִּסְקִירִי במיוחד.

הא' בן-חיים: הוועדה שקלה דברים רבים והביאה הבדלים בין המסורות הלשוניות השונות, הספרדית והאשכנזית, ומצאה לדוגמה, שלפי מסורת אחת יש פִּרְט, ולפי אחרת יש פִּרְט. כל זה הביאה הוועדה בחשבון בשעת שיקוליה.

הישיבה השלושים וארבע

ביום י"ד בטבת תש"ך בשעה 9.30—1.00 בצהריים בבית האקדמיה בירושלים.

הנוכחים: החברים האדונים אברמסון, בנעט, בן-חיים, ברגרין, גרינברג, טוריסיני (י"ר), ייבין, מירסקי, מלמד, קוטשר, ריבלין, שירמן. החברים-היועצים הגב' גרבלי והאדונים בן-נֹן, זיידל, לייבל, קרוא, שבטיאל, שלי.

האורח הא' פאולוס חאגוס.

המנהל האמרכלי הא' מנור.

המוכירים המדעיים האדונים איתן, דותן, מדן, מנצור.

האדונים אורבך, אירמאי, בורלא, בלאו, הלקין, כהן, מלצר, סלושץ, עגנון, שפאן, פרץ — הצטדקו על היעדרם.

סדר-היום: נטיית השם, פרק א': הקמץ הגדול (המשך).

הא' טור-סיני: לסיכום הדיון של אתמול בסעיף ג' של ההצעה: היו שתי הצעות, הצעת הוועדה להשליט על המשקל קָטַל את דינו של משקל קָטַל עם יוצאים מן הכלל, והצעה שכנגד (של האדונים בן-נון וקוטשר), שביקשה להשליט כאן את הכלל של הקמץ הקיים ולהשאיר את היוצאים מן הכלל בתורת היתר ולא בבחינת חובה. השאלה היא, מה שולט בלשון, הכלל הדקדוקי או הנוהג. לפי הרגשתי קשה יותר להנהיג בלשון כלל מחייב, גם אם כלל זה יותר נוח מצד ההיגיון, מאשר לשנות מן הנוהג שבדיבור. אני חושב, שהנוהג שבדיבור הוא שמכריע, כי ימשיכו לומר פְּתַי וְכַלְלִי, ומוטב שיעשו זאת בהיתר משיעשו בלי היתר. לכן הדרגה הראשונה בדיוננו כאן היא לקרוא רשימה של מלים, ונחליט, איך יש לומר. השאלה הנוספת היא: כיצד ננהג במלים מחודשות, שאנחנו עומדים לקבוע לשימוש. אשר למלים,

שהן שגורות בפי העם, עלינו לקבוע קודם, כיצד נוהגים לאמור, והיכן יש לשנות.

הא' בן-חיים: יש עשרות מלים, שחלק מן האומה גורס בהן משקל קָטַל, וחלק משקל קָטַל.

הא' טור-סיני: אם יש מלה, שספק מה משקלה, בוודאי שהיא איננה כלולה בכלל שנקבע; ואח"כ יהיה צורך לדון לחוד ולהכריע, אם מלים אלה הן יוצאות מן הכלל או לא. הא' בן-חיים קורא מתוך ספרו של פרופ' ילין ומוסיף עליהן גם מספרים אחרים:

אַנְדָּ, אֶסְרִי, יַעֲפִי, יִקְרִי, כְּתַבְךָ, סִבְךָ, סִפְרִי, סִתּוֹ, עֲנֵקְךָ, קָרְבִי, שְׁלוֹ, שְׂרָדִי, וְגַרְשִׁי, זְמַנִּי, כְּלָלִי, כְּפָרִי, סִדְּנִי, סִגְנוֹ, סִבְךָ, פְּנָם, פְּסָקִי, פְּרָטִי, פְּרָסִי, פְּשָׁטִי, פְּתָקִי, פְּקָקִי, צָלְבִי, רִבְבִי, שָׁבַבִי, חֲשָׁדִי, חֲשָׁשִׁי, צָבַתִי, שְׁטָרִי, אֶתְרִי, שְׁבָחִי, וְלִדִי, וְמִן, כְּרָךְ —

המבטא הספרדי, שאינו מבחין בין פתח לקמץ, נהג במלים האלה, כאילו הן המלים דְּבַשׁ, סִבְךָ (יש גירסה סִבְךָ). אולי אזכיר את דברי רד"ק במכלול דף קמה ואילך, כדי להראות, שמסורת הספרדים לפתח התעלמה מן הקמץ הקיים במלים אלו.

הדרך של הוועדה הייתה לראות את העניין בכללותו. הרי גם מבטאנו ספרדי בתנועות, והשאלה של הקמץ המתקיים מרבה קשיים בבית-הספר. ראינו בעניין זה להעמיד את הכלל על הנטייה הכוללת במקרא, ובמקום שאין הכרע במקרא, הסתמכנו לפחות על מסורת מאוששת של ספרדים, שמבטאנו בתנועות הולך אחריהם. שאפנו אפוא להגיע למינימום של קמצים מתקיימים.

הא' טור-סיני: הקושי שבכלל ד' הוא קושי אחר. הבעיה היסודית שלפנינו היא: הכלל ההגיגי או הנוהג בדיבור. נבקש מן הוועדה לקבוע קודם, מה ששייך למשקל זה, ומה שאינו שייך למשקל זה.

הא' מירסקי: המתנגדים להחלטת הוועדה סומכים על הלשון הנוהגת היום. דומני, שלשון ימינו אין כוחה יפה לשמש לנו סמך; דורנו אין בו ידיעה כדרך שהייתה למדקדקים בתקופת ההשכלה, ואין מסורת בלשוננו כדרך שהייתה לאבותינו בני הדורות הקודמים. וחסרון הידיעה וחסרון המסורת הם הטובעים את אופייה של לשון זמננו. היום הפה, שאין לו הרגל של נטיית הלשון, מטה את השמות באופן הנראה לו קל ביותר.

בעניין שני המשקלים פְּתַי — פְּתַי, הנה משקל פְּתַי יסודו במקרא, ואף על פי שהיה ידוע ומפורסם, מכל מקום לא נמנעו אנשי הדורות הקודמים להסב את הצורה למשקל פְּתַי, שראוה נוחה יותר. שינוי זה אינו תולדה של חסרון ידיעה, אלא הוא פרי של התפתחות שבטבע הלשון והסתגלות למשקל אחר.

לשון דורנו הוא הדבר הנידון, ואנו נשאלים, מה תהא צורתה, ואינו מן הראוי, שנביא ראייה מן הנידון על הדין, מן הלשון של הדור על הלשון שהוא ראוי לה. על כן יש לקבל את החלטת חברי הוועדה, שסמכו את דיגם על דרך גידולה של הלשון, כפי שביררה לעצמה. הא' בן-נון: קודם כול נוציא מכלל דיוגנו כאן את שלוש המלים כְּתָבִי, שִׁטְרִי, פִּסְקִי, שעליהן יש הסכמה כללית. אינני יודע, אם הדורות הראשונים היו גם שליטים יותר בחוקי הלשון העברית מאשר היום, כדברי הא' מירסקי, ואם לא היו מושפעים מחוקי היידיש או של שפות אחרות. מיהו העם הפשוט שלנו כיום: אפשר להבחין בין שתי שכבות. יש פשוטי עם, שברצונם לקבל על עצמם את גזרות האקדמיה, אבל אין תפיסתם הלשונית מעמיקה כל כך כשל חברי האקדמיה; ויש פשוטי עם, שכל כללי הלשון מהם והלאה, ואלה לא יעשו להחלטותינו בכל החלטה שהיא.

הא' בן-חיים הביא אמש נימוק נוסף לביטול הקמץ של קָטַל, וחזר עליו הבוקר: ליד משקל קָטַל קיים משקל קָטַל באותם השמות עצמם (שָׁבַח — שִׁבְחָה), אבל היא הנוטת. כלום לא די לנו בכך, שמשקלי קָטַל וקָטַל נפגשים בצורותיהם (קָטַלִּים, קָטַלִּי), עד שנבוא להוסיף עליהם גם משקל קָטַל? אין הכרח ללכד בנטייה אחת שני שמות שווים מבחינה אטימולוגית ושונים במשקל (כגון שָׁבַח — שִׁבְחָה) — אדרבא, הגיוון עשוי אך להפרות את לשוננו; אולם יש הכרח להפריד זה מזה, ככל האפשר, שמות שונים (אם מיסודם או עקב התפתחות) בעלי משקל שונה: גָזַר אינו גִזַר, סָפַר אינו סִפַר, סָגַן אינו סִגָן, הִתְנַחֵם אינו נִתְנַחֵם, אנו מצוים אפוא להרחיק את קָטַל מן הסגוליים. דעת הרד"ק, כפי שהבינתי מתוך דברי הא' בן-חיים, היא שיש להטות קָטַל (או קָטַל) ע"פ הסגוליים, שהרי הוא מורה לגזור מן גָבַר — גִבְרוּ. ואין זה מחייב אותנו.

הא' בן-חיים שאל לאחוזי השמות בעלי הקמץ הקיים לעומת החולף. אמרתי אמש, שלא בדקנו, וקשה לבדוק דבר זה. משקל הפְעֵלָה ומשקל פְעֵלָה שכיחים מאוד בימינו ורצויים מאוד לחידושי מונחים, והוא הדין לגבי משקל קָטַל, כפי שהסברתי את כוונת המניחים על פיו; משום כך קשה לבדוק את אחוזי השמות במחנה זה ובמחנה האחר. אך לא מספר השמות קובע, אלא העובדה, שכך וכך כללים דרושים להבחנה. לגבי בית-הספר חשובה מאוד העקיבות, שהקמץ קיים במשקלים מסוימים וחולף במשקלים אחרים. והסדרת המצב הקיים תוך האחזקה מסוימת תהיה לברכה. לפיכך אין צורך בהבחנה השרירותית בין פָּפַר ובין נִיךְ או שָׁאָר. הפְּלִית הקמץ הסמוך לאותיות י, א, שכשלעצמה איני מתנגד לה, מאחר שהיא נזהגת למעשה במידה מסוימת, אינה פשוטה כל כך. שהרי נמצא צְבֹאֵי, טְלֹאֵי, לִיד פְּלֹאֵי, פְּלֹאֵי; על כן מוטב להשאירה בתחומה המצומצם, ולא להעבירה גם למשקל קָטַל.

הא' שבטיאל: מן הראוי, לפי עניני דעתי, שהאקדמיה תקבע מסמרות לגבי חריגים המצויים אף במקרא ובטקסטים מנוקדים עתיקים, להכניסם למחיצתם של המשקלים הסדירים ולהחרם במערכת כללים אחידה. דבר זה יגדור פרצות וימנע חבלות בלשון; יסיר מכשולים ויתיר ספקות, שהלשון ודובריה נתקלים בהם. האקדמיה כמוסד עליון ללשון העברית כוחה יפה ומוסמכת היא לכך, ואין לחוש לעוררין.

לא רצוי, ואין מן הצורך, שתהיינה יותר מאפשרות אחת לנטיית שם מסוים, אף-על-פי שכל האפשרויות יש להן על מה לסמוך. ומשום כך אין מקום, לדעתי, לנטייה "בשתי דרכים" בשמות כגון דְרֵשָׁה, חֲזַרְה וכו'.

והרי הערות לגופם של דברים, לענין הקמץ במשקלים קָטַל, קָטַלָה. הבעיה היא כאן, אם לקיים את הקמץ בכל השמות ללא יוצא מן הכלל, או לבטלו בכל השמות ולהניחו בשמות ששורשם ע"ו ובשמות של השורש שלהם היא א' או י'.

נוטה אני לקבל את דעתם של המציעים לבטל את הקמץ בנטייה, ומטעמים פשוטים:

(א) למשקל קָטַל יש רַע והוא משקל קָטַל, שהוא סגולי מיסודו. ואין בין משקל קָטַל למשקל קָטַל אלא הניקוד הדקדוקי ההיסטורי. ואילו בהגייה, הרי אין ביניהם ולא כלום. תהא נטיית הריבוי כנטיית הסגוליים, ונקיים את הקמץ בנטיית היחיד בלבד: פְּתַבִּי, פְּתַבִּי וכו'. ואילו בנטיית הריבוי נבטלנו כדין שמות סגוליים ונאמר: פְּתַבִּי, שְׁטוּת, פְּתַבִּיכם, שְׁטוּתֵיכם וכיו"ב.

(ב) נוח לה ללשון בביטול הברות פתוחות ולנקוט "לשון קלה", ולו יהא דבר זה אמור מטעמים פוניטיים בלבד.

(ג) מסורות יש בידי עדות (תימנים בייחוד), המבטלות קמצים אלו. ומסורות אלו יש להן בוודאי על מה לסמוך.

מאותם טעמים יש לבטל, לפענ"ד, גם את הקמץ בנטיית שמות שבמשקל קָטַל, כגון דְּרָשָׁה, סְבֵרָה וכיו"ב. גם ביחיד וגם בריבוי: דְּרָשְׁתִּי, דְּרָשְׁתִּיכם, סְבֵרְתֶם וכיו"ב — להוציא מכלל זה את השם גמרא.

בוודאי שיש לעשות סייג בביטול הקמץ לגבי שמות, שע' השורש שלהם היא י', ובשמות של' השורש שלהם היא א' או י', שכן לא ייתכן לומר שִׁירְתִּי, מן שִׁירָה, אף לא סִיגִי מן סִיג וכדומה.

ושמא יש צורך בקיום הקמץ במקום שיש לחוש לדור־משמעות, ויש צורך בהבחנה כגון: מן אָבֶר — אָבְרִי ולא אָבְרִי (שהיא מן אָבֶר), מן אָפֶר — אָפְרִי ולא אָפְרִי (שהיא מן אָפֶר), מן גֹּרֶר — גֹּרְרִי ולא גֹּרְרִי (שהיא מן גֹּרֶר), וכיוצא באלו. וכן רצוי קיומו של הקמץ בשמות משורשי ע"ע — והם מועטים — גַּבְבָּהּ, זָמַם, חֲשָׁשְׁתִּי, פְּלָלִי, סֶכֶךְ, הַסּוּפָה, סִכְכּוּתִיָּה — ולא סִכְכּוּתִיָּה. שכן קשה להגות שווא (ואפילו נע) באחת משתי אותיות דומות, אע"פ שיש כנגדם חֲקָקִי, צִלְלִי, רְבִבּוֹת וכו'. לבסוף, כיוון שמשקל זה מביא מהומה ומבוכה, דין הוא שלא נחדש שמות במשקל זה כל עיקר, ודיינו באותם שמות שנשתרשו בלשוננו, ואין בידנו לעקרם.

הא' קוטשר: אם אנו דנים מבחינה היסטורית, הרי הגישה צריכה להיות היסטורית גרידא. אבל מי שאומר: הגה יש לנו במקורות שְׁטַר, שְׁטַרְרִי ויש פְּתַבִּי, פְּתַבִּי וכו' אינו רשאי להכניס ברשימתו את תיבת סָנֶן, אשר מבחינה היסטורית אינה שייכת למשקל קָטַל. אם אנחנו רוצים לפתור את בעיותינו על סמך הדקדוק ההיסטורי, עלינו להשתדל בכל מקרה למצוא את הצורה הלשונית בכתבי יד של המשנה, של הסידורים וכו'. שיטה מדעית דורשת, שאין מוציאים מסקנה הנוגעת לדקדוק ההיסטורי, אלא על סמך עבודה שיטתית. בדרך זו יש אף להחליט, איזה נוהג יכריע, של עדה זו או של עדה אחרת. כל זה אי אפשר להחליט על רגל אחת. אך יש דרך אחרת, לא היסטורית (דיאכרונית), והיא השואלת למנהג הקיים כיום בציבור (הסינכרונית). דעתי היא, שיש להעדיף דרך זו. ואיני מתכוון לציבור הרוצה לבעוט בהחלטות האקדמיה, אלא הכוונה לאותו ציבור המוכן לקבל את החלטות האקדמיה, אם לא תהיינה מסובכות ביותר. וגם דרך זו אי אפשר לבצע על רגל אחת. אני סבור, שהיום אי אפשר להצביע על ההצעה, אם המליאה סבורה כמוני, שלא שיקולים היסטוריים צריכים להכריע, כי אם המצב הנוהג בלשון, יהיה עלינו לערוך רשימה של אותם השמות מסוג זה המשמשים אף היום. הבעיה המכרעת היא לפי שיטה זו, בכמה מקרים נצטרך להכריח את דובר העברית לשנות ממנהגו. עלינו להעדיף, לפי הדרך הזאת, אותה צורה, שתחייב מינימום של שינויים במלים הנהוגות היום.

לדעתי, כאמור, צריך להחליט קודם כול, באיזה דרך נלך — הסינכרונית או הדיאכרונית. אם נלך בדרך הסינכרונית (מצב הלשון כיום), כפי שאני מקווה, יש לדחות החלטה, עד שתהיינה בדינו רשימות של מלים, שלפיהן נוכל לדעת, כמה מלים נצטרך לשנות לפי ההחלטה לקיים את הקמץ וכמה לפי ההחלטה לבטל את הקמץ.

הא' ריבלין: הא' בן-חיים קרא רשימת מלים כגון סֶכֶךְ, גִזְרֵי, פָּגַם, פָּסַק. מלים אלו רובן נמצאות ביידיש, שיש לה השפעה על צורתן. ביידיש ברבים אומרים פֶּרְטִים, למשל, ואילו סמיכות לא הייתה להם. אילו הייתה להם סמיכות, היו בוודאי אומרים פֶּרְטִי, והיו אומרים שְׂטְרִי ולא שְׂטְרִי — ואלה היו המדקדקים.

אגב, לילדים שלנו הכללים שלכם אינם נחוצים עוד. הילדים אומרים השטרות שלך, שלכם וכו'. אני תומך בהצעת הא' בן-גון וקוטשר.

הא' טור-סיני: גם אני רואה, שהיום לא נצליח להכריע בדבר. השאלה הזאת יצאה בדיוגנו עמוקה ומסובכת יותר ממה שהיה אפשר לראות בראייה הראשונה. יהיה צורך לערוך רשימת מלים ולברר, מהן המלים החיות, שיש להן השפעה על מלים אחרות, ומהן המלים, שאין מהן ריבוי וסמיכות בלשון החדשה. שָׂרַד, למשל, קיים רק בצורה של "בגדישרד". יש לקבוע, אם אנהנו מקבלים מלים כגון שבח בפתח או בקמץ. צריך לבקש מאותה ועדה או מוועדה אחרת, שתעבור עוד פעם על רשימה של מלים ותקבע, מהן המלים היכולות לקבוע הלכה, ומהן המלים היכולות לעמוד מחוץ לכלל.

הא' בן-גון מבקש להוסיף לרשימה שתיערך גם את המונחים המיוחדים.

הא' טור-סיני: אנהנו רוצים, שיתקבלו דברינו. ודברינו לא יתקבלו, אם לא נשים לב לעובדות הקיימות. אלו הם לא הספקות היחידים בלשוננו כיום. יש לנו אלפי מלים בלשון, שאינן עוד שימושיות. למשל שָׂרַד: רב סעדיה גאון פירש שָׂרַד — דבר מגוון, והכוונה בבגדי שרד לבגדי צבע. היום אין שימוש כזה, ואין צריך לשים לב לזה. יש להתחשב בלשון הקיימת כיום, ולא בקלות נעקור דברים, שנוהגים כבר בלשוננו. החלטנו, למשל, שהמלה נמל צורתה תהא נַמֵּל ולא נַמֵּל, והנה לא הצלחנו בזה. מידה מסוימת של חוסר הצלחה אפשר לסבול, אבל לא חוסר הצלחה לכל אורך החזית. אם יש מלה יָקַר, צריך להתחשב בכך, שכאן יש התנגשות במלים הדומות לה. אומרים פְּתָבִי, אַבְלִי אַל גַּא נִשְׁכַּח, שצורה זו של פְּתָבִי קיימת בלשון רק במובן זה של 190. כשמשמשים בכתב לא במובן של סִפֵּר, אלא כשמדברים על צורות הכתב, לא תובן הכוונה, אם יאמרו פְּתָבִי הגויים. יש הוראה נוספת של פְּתָבִי, והכוונה היא לאוסף האותיות. הא' ייבין, למשל, כתב ספר על תולדות הכתב, על סוגי הכתב. ההכרעה כאן איננה קלה.

הא' בן-חיים: כדובר הוועדה עליי לומר, שנעשה לה כאן עוול. נאמר, שהחומר אינו מובא מוכן לפני החברים, בצורה שיהא להם אפשר להחליט היום. והוצע לדחות את ההכרעה, עד שיוגשו לפנייהם רשימות של מלים. שנים עשר חברי האקדמיה פעלו במשך שנים הרבה להכנת ההצעה הזאת. והם עיינו ודנו בכל מלה ומלה, השייכת לתחום הכלליים האלה. החומר, שהיה לפני החברים, ע"פ רוב הם עצמם הכינו, הוציאו אותו מספרי דקדוק ומילונים. וספרים אלה הלא פתוחים לפני הכול. אילו באנו לחבר רשימות של מלים לכלל, היינו צריכים לפצל, למשל, את מילוננו של אבן-שושן לפי משקלי השמות ולהדפיס בהרבה טפסים כדי להביאם לפני החברים. אין הוועדה ולא מזכירות הוועדה יכולות לעמוד בדרישה כזאת. ההצעה הונחה על שולחן האקדמיה לפני 7 חודשים, ומי שיש לו לערער על הצעה מהצעות הוועדה, לא יקשה ממנו למצוא את כל החומר הדרוש, גם אם הוא לא נכלל בדוגמאות של הוועדה. כיו"ר הוועדה עליי לומר, שבמשך כל הקיץ לא הזמנתי את הוועדה, הואיל ואי אפשר לנו להמשיך בדיונים על פרקים נוספים בדקדוק בלא שנדע, מהי עמדתה ורצונה של המליאה בעניינים, שהובאו לדיון עכשיו. לפיכך אני מבקש, שלא תידחה ההחלטה.

הא' טור-סיני: מן הצד הפדגוגי נעשה אולי עוול לוועדה, אלא שחברי הוועדה לא הסבירו לנו את הדברים די הצורך. ואנו מצדנו לא התכוננו לדיון בכביה הזאת, כמו שהיה צריך, כי חשבנו, שהבעיה ידועה לפנינו. ולא כן. אנו מודים לוועדה על כל מה שעשתה.

ואשר לכך, שקשה לוועדה לדון בדברים נוספים לפני שיובא הדבר הזה להצבעה, יש לומר, שאנו לא ראינו את כל החומר ולא נוכל לתת הדרכה, אם לא יהיה כל החומר לפנינו. כאן יש רק בקשה, שהדוגמאות ייבדקו עוד הפעם. זו עבודת הכנה, שגם המזכירות יכולה לעשות אותה. אנו מודים לוועדה על כל עבודתה ועל כל מה שעשתה.

הא' שירמן: לא הייתי יכול להחליט על רגל אחת בדבר, שהוועדה עסקה בו שנים רבות. יכול להיות, שלוועדה היו נימוקים רבים שלא הובאו כאן, ואנו עושים לה עוול, כשאנו באים להחליט בדבר. אבל בכל אופן, נראה לי, שההצעה של הא' בן-גון היא הצעה ברורה ופשוטה. ואני מודה, שאוני איננה סובלת מן הצליל של פגמי.

הא' בן-גון: כדי להוציא כל חשד מלב הנוגעים בדבר, אציע, שיירשם בניכרון הדברים, כי כולנו מכירים תודה לוועדה על העבודה הרבה והמצוינת, שהשקיעה כאן, כי אלמלא כן לא היו הדברים מתבררים, כמו שהתבררו כאן בדיון. בדבריי לא באתי ח"ו להאשים את הוועדה בחיפזון, אלא הבעתי השקפה מנוגדת לזו של הוועדה.

חברי המליאה מודים לוועדה על עבודתה.

הא' קוטשר: בדבריי לא התכוונתי, חלילה, לעבודת הוועדה. הוועדה עשתה בלי ספק יותר משבאופן נורמלי יכלה לעשות. אני רציני לומר, שאם מכניסים בוויכוח את הצד ההיסטורי, צריך לתת אותו בשלמותו. במקרה של הדוגמה שטר, למשל, זכרתי שתי דוגמאות, שלא הובאו כאן, הסותרות את טענת הוועדה. בעיקר התכוונתי להכנה של רשימת מלים, המשמשות היום, לאור ההצעה שצמחה רק אמש.

הא' טור-סיני: מי בעד הצעתי, שלא להחליט מיד, אלא להכריע רק בישיבה הבאה?

בעד דחיית ההחלטה בסעיף ג' לישיבה הבאה הצביעו 8; בעד

החלטה היום — 6.

הוחלט לדחות את ההחלטה בסעיף ג'

לישיבה הבאה.

הא' טור-סיני: לסעיף ד' — שמעתי דעה, שיש כאן שאלה עקרונית ויש לדון בסעיף באופן מיוחד; ודעה אחרת, האומרת, שההכרעה בסעיף זה תלויה בהכרעה בסעיף ג' ולכן מעשי יותר יהיה לדלג לפי שעה על סעיף ד'.

הא' קוטשר: גם לסעיף זה נבקש הכנת רשימה מעין זו, שביקשנו בסעיף ג'.

הא' בן-חיים: ייתכן, שהחברים ישנו את ההלטותיהם בסעיף ג', לאחר שישמעו את סעיף ד', ואני מציע, שאם לא תהיה כאן החלטה מיד, נדחה את ההחלטה בסעיף ד' לישיבה הבאה. וזה לשון כלל ד':

במשקל קְטֹלָה מתקיים הקמץ בהברה פתוחה בשמות, שע' השורש שלהם היא י, ובשמות, של' השורש שלהם היא א' או י, כגון עִירָה, עִירָת־י, עִירָת־נו; מְחָאָה, מְחָאָת־ו; לְטָאָה, לְטָאָת־ם; בְּדִיָּה, בְּדִיָּת־י, בְּדִיָּת־י; מְנִיָּה, מְנִיָּת־י, מְנִיָּת־ו. וכן מתקיים הקמץ בשמות גְּמָרָה, תְּעֵלָה — גְּמָרָת־ו, תְּעֵלָת־ו.

השמות הבאים נוטים בשתי דרכים, בקיום הקמץ או בביטולו: דְּרָשָׁה, תְּוֹרָה, סְבָרָה, פְּשָׁרָה — דְּרָשָׁת־ו, תְּוֹרָת־ו, סְבָרָת־ו, פְּשָׁרָת־ו. וגם דְּרָשָׁת־ו, תְּוֹרָת־ו, סְבָרָת־ו, פְּשָׁרָת־ו.

נטיית משקל קְטֹלָה היא בדרך כלל בביטול הקמץ: (1) בחירק תחת פ' השורש: נְדָבָה — נְדָבָת־ו, נְקָמָה — נְקָמַת־ו, קְלָלָה — קְלָלַת־ו, דְּרָשָׁה — דְּרָשַׁת־ו, גַּם דְּרָשָׁת־ו. כך גם צְוָחָה — צְוָחַת־ו, יוֹעֵזָה — יוֹעֵזַת־ו, וכיוצא מן הכלל גם השם בפ' גרונית: הֶלְכָה — הֶלְכַת־ו.

(2) בפתח תחת פ' השורש, כשפ' השורש או ע' השורש הן גרוניות: אֲדָמָה — אֲדָמַת־ו,

הִדְרָה - הִדְרָת, חֲכָמָה - חֲכָמַת, עֲנוּה - עֲנוּת, שְׁאָה - שְׁאֵנַת, נְהִמָּה - נְהַמַּת, רְחֵבָה - רְחֵבַת, גְּעָרָה - גְּעָרַת וכו'. גם השם רְחוּחָה נוטה בפתח רוחת. (3) השמות אֲנָקָה, חֲרָדָה, חֲרָטָה, חֲזָקָה, חֲזָרָה, עֲגָלָה נוטים בסגול: אֲנָקַת, חֲרָטַת, וכו' (חֲזָרָה חֲזָרַת וגם חֲזָרַת). (4) השמות עֲשָׂרָה, עֲקָרָה, עֲצָרָה, עֲטָרָה, עֲתָרָה, עֲלָטָה, עֲדָשָׁה נוטים כסגוליים עֲשָׂרַת, עֲטָרַת, עֲצָרַת, עֲטָרַת. השם יְבֵמָה, יְבֵמַת, יְבֵמַתוּ בחירק. וכן ראוי לנהוג בשם עֲזָרָה, עֲזָרַת, עֲזָרַתוּ כמסורת התימנית (המסורת הספרדית: עֲזָרַת; המסורת האשכנזית: עֲזָרַת).

הקשיים בסעיף זה רבים יותר מאשר בסעיף הקודם. גם כאן עמדנו לפני הכלל, שלפני א' י נוטים לשמור על הקמץ. הוועדה בדקה את כל המלים השקולות במשקל זה ומצאה בערך 150 מלים, שיותר ממחציתן מקראיות הן, והקמץ אינו מתקיים בהן; ואילו השאר, חלקן מספרות חז"ל וחלקן מחודשות. במחודשות נשתרש המנהג ללכת ע"פ המקרא, וגם ועד הלשון קבע, למשל, נטיית פִּצְצָה כנטיית נִדְבָה. במלים מלשון חז"ל מצויות שתי הדרכים — בביטול הקמץ כגון חֲזָקַת מן חֲזָקָה, הִלְכוֹת מן הִלְכָה, ומצד שני קיום הקמץ כגון חֲזָרַת מן חֲזָרָה, אגב, אזכיר דבר מעניין. בבדקי את המלה האחרונה בכ"י קויפמן, ראיתי שהיא נתונה שם בשתי דרכים: בכתיב וקרי. הכתיב הוא לעולם ביו"ד, חֲזִירָה, ואילו הנקדן הטיל קמץ תחת הו' וקיימו בנטייה. הוועדה ניסתה לקיים את שתי האפשרויות ולמצוא כלל לכך. תחילה סברה, שמא מתקיים הקמץ באותן המלים המביעות פעולה כגון חֲזָרָה, אבל נוכחה לדעת, שאין הדבר כן, שגם המלים המקראיות צַעֲקָה, זַעֲקָה, נִאֲקָה וכו"ב מביעות פעולה, ואין הקמץ מתקיים בהן.

שתי מלים מקראיות רשומות בדקדוקים כרגיל כשייכות למשקל זה, והן מקיימות את הקמץ, והן המלים: מערה, תעלה. מה שנוגע למערה ברור, שאין המ"ם שורשית, וע"כ אין המלה שקולה במשקל זה. ומה שנוגע לתעלה, אף כאן יש סוברים, שאין התי"ו שורשית, אבל אין תפקידנו להיכנס לדיון זה, אלא מוטב לציין, שהקמץ מתקיים בה. באופן זה מצאנו, שיש להטות את הכלל לצד המקרא, וכל המלים שמחוץ למקרא, חוץ מארבע, יטו בדרך זו בנקל. ובארבע המלים דרשה, חזרה, סברה, פשרה הוצעו שתי הדרכים.

הייתה עוד דרך לוועדה להציל את הקמץ בכמה צורות, כמו בשם עזרה על-ידי זה, שהייתה מבחינה בין המשמעות השונות של המלה, אולם הוועדה לא העזה להחליט בזה. הא' בן-נון: מוטב לדון באלה הזאת עכשיו, אעפ"י שנראתה קשה בתחילה. אינני רואה בה סתירה רצינית בין "גישת הא' בן-חיים" לבין "גישת האופוזיציה". מסכים אני להנחה העקרונית של הא' בן-חיים, שמשקל קִטְלָה ייראה כנקבה של משקל קִטְל. אך צריך לקבוע כאן מספר שמות, שנטייתן תהא על דרך קִטְל, בקיומו של הקמץ. ובכך אין חילוקי דעות מעמיקים. יהיו כאן, לדעתי, בערך שמונה שמות, שיבואו בקיום הקמץ. כיצד יסביר זאת המורה או מחבר ספר הדקדוק, אין זה מענייננו. הוא יוכל לתלותם במשקל קִטְל (לעומת קִטְל). עפ"י שיטתי אינני מתנגד גם לצורות כפולות, כל אימת שעלינו להתחשב בנהוג של עֲדוֹת מסוימות — ורק אז. והוועדה הביאה זאת בחשבון. אם אומרת עדה זו עֲזָרַת וזו עֲזָרַת, מוטב שנאשר את שתי הצורות כך.

הא' בן-חיים: אנחנו יודעים מסורות אלה ומתכוונים למרוד בהן. הא' ברגרין: גם אני חשבתי קודם, שכדאי לשים לב לקריאת העם במלים תלמודיות. אלא במשך הזמן ראיתי, שאי אפשר לקבוע היום כלל, שנטיית שמות שלאחר המקרא שונה מנטיית השמות המקראיים, ומוטב לנקוט במשקל זה את הדרך של נטיית המקרא. מספר השמות האלה במקרא מרובה ביותר, נטייתם שגורה בפי כול, ובקלות יתרגלו אליה בכל השמות.

דיברנו כאן קודם לכן על דרך עבודת האקדמיה, שאם לא נקל תמיד לצד הנוהג שבדיבור, לא יטה הציבור און. אין זה ראוי לאקדמיה להיות מושפעת יותר מדיי מן הדיבור. יש להתעסק בבעיות בדרך אקדמית ולבחון את הדברים על פי ההתפתחות ההיסטורית שבתוך העברית, מסורות קריאה של העדות השונות, ואף מסורות שהונהגו ע"י ראשוני מדקדקינו שנתקבלו — לפרקים כנגד קריאת העם — ועוד. וכל החלטה שתוחלט שתקבל לאחר פרסומה הרשמי, ואין לחשוש להתנגדות מצד מי שהוא. הרי מעמד האקדמיה שונה תכלית שינוי ממעמד ועד הלשון.

הא' לייבל: עובדה שאין להכחישה היא, כי משקל קטלה בסמיכות במקרא הוא קטלת ובלשון חכמים קטלת. לא נוכל לבטל אחד משני הדרכים האלה, לא נוכל להפוך קטלת שבלשון חכמים לקטלת או קטלת — לקטלת. הסמיכות הזקת שבלשון חכמים מן התנ"ך היא באה, שכן נמצא שם "ובחזקתו". גם הסמיכות עזרת שבלשון חכמים תנ"כית היא, שכן מצאנו עזרת (פועלי און) במקביל לבית. ואף הלכות כסמיכות להלכות יסודה מקראי, לפי הכתיב הילכות, שתוקן בקרי להליכות.

האקדמיה לדיונה שלה חייבת לרשום לפניה את הכלל ההיסטורי דווקא, ולא הסטרוקטורלי. הא' טור-סיני: אני מבקש מאלה, שמציעים הצעות שלא בדרך הוועדה, לתת לי את הצעותיהם בכתב.

הא' שבטיאל מציע למחוק בחלק א' של סעיף ד' מחאה: יש מחאה, והיא במשקל קטלה. הא' קראו: כשאני מהרהר, למה צלצל ניקוד המלים דרשת, סברת, פשרת וכדומה מוזר כל כך, אין לי אלא הסבר זה: הן נגזרות ממלים ארמיות, ובארמית הן לשון זכר. לפיכך, כשם שהוועדה מנקדת גמרה, גמרת, כך יש לנקד גם דרשת, סברת וכו'. אם אין זה מעשי ועממי לנמק את הניקוד הזה במוצא הארמי, יש פשוט למנות את המלים הבאות בחשבון כיוצאות מן הכלל. והוא הדין גם במלה כמו פשט בסעיף האחר — מקורה בארמית (גהרא גהרא ופשטיה). לפיכך יש לנקד פשטי.

הא' טור-סיני: יש מלים אחדות בצורת קטלה, הבאות מן הארמית, והפכנו אותן לצורת נקבה, למרות שהיו בצורות זכר, כמו עובדה. ויש רבים הנוהגים לכתוב אותן בה"א בסופן, ולא באל"ף.

חושב אני, שלא נוכל לקבוע כאן כלל, שלפיו נבדיל בין מלים מן התנ"ך ומלים שאינן מן התנ"ך. במלה עזרה נגיע לידי בעיה, האם התכוון כאן הנקדן לעזרה או לעזרה. בזה לא נדון. עזרת קיים בתנ"ך בצורה הבאה מן עזרה, ולא מן עזרה. אנחנו יכולים לסמוך על כך, שהמלים היום כבר קיימות, ואין ספק לגביהן. הבעיה היא לגבי השמות, שהציעה הוועדה. השמות נוטים בשתי דרכים. אבקש להצביע על הצעת הא' ברגרין לקבוע כלל אחיד. יש הצעה שנייה של הא' לייבל, המציע להבחין במוצא המלים. לדעתי לא רצוי לסמוך על ידיעת המשתמש ברשימה, שידע את מקום מוצא המלים.

הא' לייבל: אפשר להכין רשימה קונקרטיית.

הא' טור-סיני: יש הצעה למחוק את המלה מחאה (בשווא).

ה הצעה נתקבלה.

הא' בן-נון: אני מציע להעביר את המלים מן הפסקה הראשונה ולהוסיף עליהן, כך שיהא כתוב בסופה: "וכן מתקיים הקמץ בשמות גמרה, תעלה, חרטה, קטטה, דרשה, חזרה, סברה, פשרה".

הא' זיידל: מדוע לא נתחיל בקטע השלישי ("נטיית משקל קטלה הוא בדרך כלל וכו'") ? הא' טור-סיני: זה עניין של ניסוח גרידא.

הא' מִדָּן: מערכת הכללים הזאת לא באה ללמד את המליאה כללים יסודיים בדקדוק. הכול יודעים, שהקמץ מתבטל בתנאים פֶּוֹנְטִיִּים יודעים. כאן באנו למנות את האופנים, שבהם הקמץ מתקיים. כדי להבהיר זאת באה כאן הפסקה על נטיית משקל קְטָלָה בכלל כתוספת בלבד.

הא' טוֹר־סִינִי: ההצעות העומדות לפנינו לגבי קטע 2 של סעיף ד' הן:
 (1) הצעת הוועדה.

(2) הצעת הא' לייבל, וזה לשונה:

שמות במשקל קְטָלָה, כשהם באים מן המקרא, סמיכותם היא קְטָלָה; כשהם באים מלשון חכמים, סמיכותם היא קְטָלָה. את היוצאים מן הכלל המעטים בשני הגדרים יש לקבוע לחוד, בכל אופן לא לשנות לגבי שמות, שצורתם קבועה בהכרת הדור. במלים מתחדשות יש לקבוע קְטָלָה — קְטָלָה.

(3) הצעת הא' בַּרְנוֹן: להוסיף לרשימת המלים שבחלק השני של הסעיף את המלים חרטה, קטטה, ושהשמות יטו בקיום הקמץ.

אשר להצעת הא' לייבל, שלפיה מלים תלמודיות לחוד ומקראיות לחוד, זה אמנם צריך להיות כלל, שידריך אותנו בהחלטתנו היום, אבל אי אפשר לומר, שזה יכול לשמש כלל לקהל, שאינו זוכר את המקורות. הגבלה זו אינה מעשית. הזכרנו את המלה עֲזָרָה. כלום היא נמצאת במקרא בצורת הסמיכות (כדעת הא' לייבל) או לא — זו בעיה.

בעד הצעת הא' לייבל הצביעו 3; נגדה — 12.

ה הצעה נ ד ח ת ה .

הא' מלמד: מה בענין המלים המחודשות?

הא' טוֹר־סִינִי: הדיון כרגע נוגע רק למלים דרשה, סברה, חזרה, פשרה. וההצעות הן: האחת — לקיים את הקמץ, והשנייה — להתיר שתי אפשרויות. הא' לייבל: ויש הצעה לבטל את כל היוצאים מן הכלל.

בעד הצעת הוועדה הצביעו 16; נגדה — 1.

ה הצעה נ ת ק ב ל ה .

הא' בַּרְנוֹן מוכן לבטל הצעתו, אבל מבקש להוסיף לרשימה גם את המלים חרטה, קטטה. הא' זיידל: גם טכנה.

הא' בַּרְנוֹן: אין הכוונה למלים המחודשות.

הא' בַּן־חיים: הוועדה יצאה מתוך ההנחה, שהמלים שאינן מן המקרא יש להן מסורות שונות, ולא רצינו להרבות ביוצאים מן הכלל. אשר לקטטה — שקלנו בדבר. ואם רִבְכָּת, דְּמַמַּת, מדוע לא קְטַטָּת? ואשר לחרטה — כלום לא דיינו בארבעה יוצאים מן הכלל? ולמה תהא חרטה שונה מן חרדה?

הא' טוֹר־סִינִי: היש מתנגדים לקביעת הוועדה, שצמצמה אפשרות זו רק לארבעה שמות? הא' שלי: יהיו נא עוד כמה יוצאים מן הכלל, ובוהו יקלו על הדובר.

הא' טוֹר־סִינִי מבקש למסור הצעה בכתב ליוצאים מן הכלל נוספים, אם יש כאלה, ובישיבה הבאה תיערך הצבעה על כך.

בחלק השלישי של סעיף ד' יש להוסיף ביאור למלה הֲדָרָה.

הא' מלמד: מדוע למלה חֲזָקָה לא יוסיפו עוד אפשרויות בסוגריים, כמו בחזרה?

הא' טוֹר־סִינִי: אם יש לך הצעה, הואל נא להביאה בכתב.

הא' לייבל: האם צריכה להיכתב עֲתָרָה בתי"ו.

הא' טוֹר־סִינִי: יש, כידוע, גם עֲטָרָה בטי"ת.

הא' לייבל : אני חושב שיוצרים מלים ללא צורך.

הא' טור-סיני : לא אנחנו יצרנו אותן, הן רשומות במילון. — אשר למלה עזרה, נכון שהמסורת האשכנזית היא עזרת, אבל אין ספק שאלה, שנהגו לומר עזרת, בלבלו את שני הדברים : עזרה ועזרה. יש כאן מקום לטעות, ואם אפשר להבחין בין שתי המלים, כדאי להבחין. אני בעד הבחנה.

הא' ברגרין : התימנים קוראים בעבודת יום כיפור עזרת כמו עצרת, הספרדים קוראים עזרת נשים בקיום הקמץ, וגם במחזורי פולין מנוקד עזרת נשים, אולם במשנה יש מן המאה השתים עשרה ועד היום אצל אשכנזים עזרת בסגול. קריאה זו ישנה נושנה, וכן מנוקד בניקוד בבלי עזרת (בחירק במקום סגול, כרגיל).

אע"פ שאנחנו מכשירים את כל הקריאות, בתור סטנדרד ראינו, שטוב להבחין בין עזרה — עזרת לעזרה — עזרת. הא' לייבל : כך נצטרך לשנות גם עגלה — עגלת. הא' טור-סיני : מה שקבוע בלשון המקרא, לא נתקן. כאן יש דוגמה, שאפשר להחליט עליה.

הא' ברגרין : מי שמציע גם כך וגם כך, אסור לו להתיר קריאה של שתי עדות ולאסור קריאה של עדה שלישית.

הא' טור-סיני : מי בעד קיום הצורה עזרת כצורה מותרת ?

בעד ההצעה הצביעו 12 ; נגדה — 4.

ה צ ו ר ה ע ז ר ת מ ו ת ר ת .

הא' ברגרין : אם מצביעים על הצורה עזרת ומשאירים אותה כאפשרות, אני מציע גם את הצורה עזרת הנתונה במסורת התימנית.

הא' טור-סיני : לו הגענו לסוף ההתפתחות בלשוננו, הייתי תומך בהצעה זו. למעשה כאן רק צעד לקראת איחוד לשוננו. התנגדתי לצורה עזרת, ואנו גותנים בהחלטתנו אפשרות לתיקון, שידעו להבחין בין עזרת לבין עזרת. כאן אנחנו מוכרחים לתת שתי אפשרויות. יש רבים התומכים בעזרת נשים, כי שמעו זאת כך, וכל אחד אוהב את הצורה, שהוא רגיל בה. מי בעד הוספת עזרת על עזרת ?

בעד ההצעה הצביעו 13 ; נגדה — 5.

ג ם ה צ ו ר ה ע ז ר ת נ ת ק ב ל ה .

הא' טור-סיני : מי בעד מתן היתר גם לעזרת ?

בעד ההצעה הצביעו 13.

ה ו ת ר ו ש ל ו ש ה צ ו ר ו ת :

ע ז ר ת , ע ז ר ת , ע ז ר ת .

הא' בן-נון : אציע את הניסוח בתיקון קל :

ראוי לקבל את הצורה עזרת, ומותרות גם הצורות עזרת, עזרת. הא' טור-סיני : נצביע עתה על החלק הראשון של סעיף ד'.

ה ח ל ק ה ר א ש ו ן ש ל ס ע י ף ד ' או ש ר פ ה א ח ד .

הא' בן-חיים : לקראת המשך הדיון מבקש אני מן החברים, שיביאו את השגותיהם בכתב, והוועדה אולי תוכל להיפגש לפני הישיבה הבאה ותבדוק אותן.

אם בשעת ההגנה על הצעת הוועדה הרימותי את קולי, יותר מכפי שראוי במקום זה,